

مفعول در زبان گفتار

■ احمد کنجوری، کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، (دبیر و مدرس دانشگاه)
 ■ سیدمصطفی ساداتی ابدالی، کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، (دبیر آموزش و پرورش)

چکیده

یکی از مهم‌ترین و پرکاربردترین گونه‌های زبان، زبان گفتار است. دغدغه شاعران و نویسندگان در عصر کنونی، نزدیک کردن زبان سروده‌ها و نوشته‌هایشان به زبان مردم کوچه و بازار است. نیز کاربرد واژگان و اصطلاحات بی‌شمار زبان گفتار در نوشته‌ها و سروده‌ها اعم از کتب، رسانه‌ها و نشریات مختلف و بهره‌گیری از واژگان و نحو کلام گفتاری در نمایشنامه‌ها، فیلم‌نامه‌ها، سروده‌های عامیانه، رمان‌ها و داستان‌های معاصر و ... اهمیت پرداختن به دستور زبان گفتار را بیش از پیش آشکار می‌کند. در کتب دستور زبان فارسی، به بحث دستور زبان گفتاری و به‌ویژه مفعول در زبان گفتار چنان‌که باید و شاید پرداخته نشده است. این مقاله بر آن است که به روش تحلیلی-توصیفی و نیز با گردآوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای، نقش مفعولی را در زبان گفتار بررسی کند؛ بنابراین، پس از مقدمه‌ای- درباره زبان و گونه‌های آن و اهمیت پرداختن به موضوع و پیشینه آن، تعریف مفعول در زبان گفتار مطرح می‌شود. در ادامه نیز انواع مفعول در زبان گفتار دسته‌بندی شده است.

کلیدواژه‌ها: زبان، زبان گفتاری، مفعول

مقدمه

زبان مجموعه‌ای از نشانه‌های قراردادی است که در امتداد یک بعد (زمان) برای انتقال پیام استفاده می‌شود. منظور از امتداد یک بعد این است که هر نشانه به نوبت از پس نشانه دیگری می‌آید. مجموعه نشانه‌ها در طول زمان، مفهومی در ذهن انسان شکل می‌دهد. ویژگی خاص زبان انسان (یا آنچه به‌طور اخص زبان می‌خوانیم) این است که کلامی را که به زبان خاص بیان شده است، می‌توان دوبار تجزیه کرد. در تجزیه بار نخست، کلام را می‌توان به واحدهای معنایی کوچک‌تر- و به بیان دقیق‌تر از لحاظ معنایی بسیط- تجزیه کرد. به این واحدها تکواژ می‌گویند. در مرحله دوم، هر تکواژ را می‌توان به واحدهای کوچک‌تر آوایی تقسیم کرد که از لحاظ کاربرد آوایی بسیط‌اند و از نظر معنایی فاقد معنا، به این جزه‌های کوچک‌تر واج می‌گویند. (نجفی، ۱۳۷۱: ۲۶-۳۴)

مهم‌ترین گونه‌های زبان عبارت‌اند از: زبان علمی، ادبی، اداری، گفتاری، کودکانه، مطبوعاتی.

یکی از مهم‌ترین و پرکاربردترین گونه‌های زبان، زبان گفتاری است. گفتار، صورت اصیل و ابتدایی زبان است. زبان گفتاری زبانی است که نشانه‌های آن صوتی هستند و همگان از آغاز زندگی با آن آشنا می‌شوند.

در زبان فارسی، تفاوت میان کتابت و گفتار زیاد است. در زبان گفتاری کلماتی متفاوت به کار گرفته می‌شوند. همچنین با تلفظ، نحو و ساختاری کم و بیش متفاوت با زبان رسمی برخورد می‌کنیم.

اهمیت پرداختن به دستور زبان گفتاری

در کتاب‌های دستور زبان، کمتر به زبان گفتار و ویژگی‌های آن اشاره شده است؛ در صورتی که به گفته حسین داوودی «باید به این نوع زبان‌ها بها بدهیم و حتی در مدارس علاوه بر اینکه دانش آموز را با متن مکتوب آشنا می‌کنیم و قرائت این گونه متون را به او می‌آموزیم، باید زمینه‌های را فراهم آوریم که او یاد بگیرد که چه‌طور می‌تواند مجری یک برنامه باشد، یک پیام را منتقل کند، نقل قول کند» (داوودی و دیگران، ۱۳۹۰: ۳).

شواهد فراوان در متون نظم و نثر کهن بیانگر آن است که زبان گفتاری با زبان رسمی، همواره همراه و هم‌گام بوده است و سبب خلق برخی از مسائل دستوری مانند اتباع، قلب، اسم صوت، تخفیف، ابدال و ... شده که در زبان رسمی و اداری بی‌سابقه است. نزدیک شدن زبان سروده‌ها و نوشته‌ها به زبان مردم کوچه و بازار همواره دغدغه شاعران و نویسندگان بوده است تا از این راه، مخاطبان بیشتری با آثارشان هم‌ذات‌پنداری کنند. تجدید ادبی از مشروطه به بعد، سبب نزدیکی هر چه بیشتر سبک و سیاق کلام نویسندگان و شاعران به زبان گفتار شد. کاربرد واژگان و اصطلاحات بی‌شمار زبان گفتار در نوشته‌ها و سروده‌ها اعم از کتب، رسانه‌ها و نشریات مختلف و بهره‌گیری از واژگان و نحو کلام گفتاری در نمایشنامه‌ها، فیلم‌نامه‌ها، سروده‌های عامیانه، رمان‌ها و داستان‌های معاصر و ... اهمیت پرداختن به دستور زبان گفتار را بیش از پیش آشکار می‌کند.